
Het Woord van de Gerechtigheid

Nummer 124, april 2015

“Want ieder die nog van melk leeft, is onervaren in het woord van de gerechtigheid (St. vert.): hij is nog een kind” (Hebr. 5:13). Het *“woord van de gerechtigheid”* staat in contrast tot *“de eerste beginselen van de uitspraken van God”* (Hebr. 5:12). Het *“woord van de gerechtigheid”* duidt daarom op diepere waarheden waarin God handelt op basis van Zijn gerechtigheid met ons.

Het Woord van de Gerechtigheid wil een bijdrage leveren om christenen vertrouwd te maken met de *“vaste spijs”* (Hebr. 5:14) van het woord van God om geestelijke volwassenheid mogelijk te maken. Bijbelse waarheden die nauwelijks worden onderwezen en van cruciaal belang zijn om *“het einddoel van het geloof”* (1 Petr. 1:9) te bereiken, zullen in het bijzonder onderwerp van aandacht zijn.

Het Woord van de Gerechtigheid wordt geredigeerd door Roel Velema

e-mail: roel@velemaweb.nl

weblog: <http://velemaweb.nl>

Facebook: <https://www.facebook.com/roel.velema.5>

Ontmoet de Mystici

Jacob Böhme (deel 1)

Zijn Leven

“Er is een kruis in het hart van God, niet alleen van Jezus Christus, waarbij Hij eeuwig ‘stierf’ om een God te zijn voor Zichzelf” (Jacob Böhme).

“Want het eeuwig woont niet in de tijd, hoewel het de tijd aan zich heeft” (Jacob Böhme).

Lees ook: Christelijke Mystiek, *Het Woord van de Gerechtigheid*, januari 2012, nr. 91.

Jacob Böhme (1575-1624) werd op 24 april 1575 geboren in Alt Seidenburg, maar bracht het grootste deel van zijn leven door in de nabijgelegen stad Görlitz in Duitsland, dicht bij de Poolse en Tsjechische grens. We komen zijn naam ook tegen als Jacob Boehme of Jacob Behmen. Zijn ouders waren arme maar vrome Lutheranen. Als boerenzoon had hij ook de zorg voor het vee in de wei. Hij werd leerling schoenmaker en maakte op een dag iets bijzonder mee. Zijn baas was niet aanwezig toen een vreemde klant hem om een paar nieuwe schoenen vroeg. Jacob had niet de bevoegdheid om schoenen te verkopen, maar verkocht ze toch tegen een te hoge prijs. De man betaalde de schoenen en verliet de

winkel. Op straat riep hij: “Jacob, kom hier!” Jacob was verbaasd dat de man zijn naam kende en kwam naar buiten. Op straat keek de man hem doordringend aan en zei:

“Jacob, je bent nu nog niet veel betekenend, maar de tijd komt dat je groot zal zijn en de wereld zal zich over je verwonderen. Daarom, wees vroom, vrees God en heb eerbied voor Zijn woord waar je troost en onderwijzing vindt. Je zal veel ellende en armoede meemaken en vervolgd worden. Maar wees moedig en volhardt, want God houdt van je en is je genadig.” **Hierna gaf de man hem een hand en vertrok.** Na deze ervaring werd Jacob nog serieuzer dan hij al was. Van jongs af was Jacob namelijk bezig met de ‘redding van zijn ziel’. Hij twijfelde vaak aan zichzelf en had een sterk minderwaardigheidsbesef. Dit leidde vaak tot zwaarmoedigheid. Uiteindelijk kwam er een tijd van verlichting die zeven dagen duurde en dat leidde tot zijn wedergeboorte.

"Ik werd omarmd door liefde zoals een bruidegom zijn geliefde bruid omarmt. Maar de grootheid van wat in de geest zegevierde, kan ik niet uitdrukken noch in woord noch in geschrift. Het kan met niets worden vergeleken, alleen dat leven ontstond te midden van de dood; het was als een opstanding vanuit de doden" (Böhme, Aurora).

In 1594 trouwde hij met Katharina Kuntschman, de dochter van een rijke slager. Ze kregen vier zonen. In 1599 wordt Jacob volleerd schoenmaker. Hij leefde een normaal en stabiel leven. Inwendig echter, bereidde zijn dromerige en mediterende aard hem voor op een grotere verlichting. Rond 1600, toen hij 25 jaar oud was, ontving hij een tweede verlichting. Het mysterie van de schepping en de terugweg naar God opende zich voor hem en plotseling werd de “basis van alle dingen”, de “Essentie van alle essentie” hem duidelijk. Over deze christelijke kosmologie schreef hij:

"In mijn ernstige christelijke zoektocht vol verlangen, opende de poort zich voor mij, zodat ik in een kwartier meer zag dan velen die jaren naar een universiteit waren gegaan. Ik wist niet wat me overkwam en ik prees God ervoor. Ik zag het Essentie van alle essentie, de "Byss", de grond of de oorspronkelijke basis van alles. Ik zag ook de Abyss, dat wat zonder grond was, het bodemloze. Ook de eeuwige grond van de Drie-eenheid, de oorsprong van deze wereld, van de [ten eerste] schepselen en de goddelijke wijsheid. Ik zag deze drie werelden, [ten tweede] van God, de engelen, het paradijs en de duistere wereld. En ten derde, ik zag de uiterlijke en zichtbare wereld, die een voortbrenging was, een uiterlijke geboorte als een uitdrukking van de onzichtbare geestelijke werelden. Ik zag hoe alles werkte in het kwade en in het goede en wat hun oorsprong was. Ik was hier niet alleen in diepe verwondering over, maar ook heel blij" (Böhme, Brieven).

Twaalf jaar lang worstelde hij om zijn ervaringen op papier te zetten en te formuleren. In 1612 schreef hij zijn eerste boek, *Aurora-Morgenröte im auffgang* (Morgenrood in Opgang). Hij liet het manuscript achter bij een kennis, de edelman Carl von Enderen, die een paar kopiën maakte. Eén kopie kwam in handen van Gregor Richter, de Lutheraanse hoofdpredikant van Görlitz. Richter zou de grootste vijand van Böhme worden.

Richter brandmerkte hem als ketter en wilde hem laten gevangennemen. Voor Jacob Böhme begint een zware tijd van beproeving. Hij is zich al wel bewust van zijn roeping en zendingsopdracht en verkoopt in maart 1613 zijn schoenmakerij.

Jacob wil mobieler zijn en begint met zijn zakelijke vrouw een garenhandel. Die handel had vast niet voldoende opgebracht en aangenomen wordt dat zij een eenvoudig leven leidden die alleen tegemoet kwam aan de meest noodzakelijke levensbehoeften.

Gregor Richter bewerkte dat Jacob voor de gemeenteraad moest komen en sommeerde hem de stad te verlaten. Ook kreeg hij een schrijfverbod. Het effect was echter averechts, want velen kregen nu belangstelling voor wat hij schreef. De strijd zou duren tot de dood van Richter in 1624. Zeven jaar hield Jacob Böhme zich aan het schrijfverbod, maar kreeg toen de innerlijke zekerheid van de Geest om het schrijven weer op te pakken. Zo ontstonden er vele werken, *De Drie Principes*, *Het Drievoudige Leven van de Mens*, *Signatura Rerum*, dat de verhouding tussen de innerlijke en uiterlijke wereld beschrijft, *Mysterium Magnum*, *Veertig Vragen*, *De Clavis*, *De Vleeswording van Christus*, *Dialogo tussen en Verlichte en niet Verlichte Ziel*. Tijdens zijn leven is maar één boek gedrukt: *De Weg tot Christus* (1624).

De andere manuscripten circuleerden onder zijn vrienden. Zijn grootse werk is *Mysterium Magnum* dat het boek Genesis interpreteert. Vanaf 1612 tot zijn dood in 1624 schreef hij zo'n dertig boeken.

In 1618 brak de Dertigjarige oorlog uit. Deze oorlog was een grootschalig conflict waar de meeste Europese mogendheden bij betrokken waren. De oorlog duurde van 1618 tot 1648 en eindigde met de Vrede van Westfalen. In november 1618 brak in het Duitse Rijk de Dertigjarige Oorlog uit. De oorlog begon als een klein conflict tussen de Standen van Bohemen en de Duitse

keizer, maar de lokale brand spreidde zich al snel uit over het hele rijk. De eerste stap naar oorlog was de onwettige verkiezing van **Frederik de Vijfde van de Pfalz** als koning van Bohemen. De "oude" koning van Bohemen eiste echter zijn rechten op en zocht steun bij Maximiliaan van Beieren en de katholieke liga. De verenigde troepen van de katholieken versloegen in 1620 Frederik, die gesteund werd door een unie van protestantse mogendheden. Na deze nederlaag vluchtte Frederik en de

Boheemse opstand kwam daarmee ten einde. De oorlog leek daarmee afgelopen, maar in 1620 ging de oorlog verder in de Pfalz. De vernietiging van de Protestantse Unie was het doel van de Spaanse troepen onder keizerlijk bevel. Dit doel werd in 1621 bereikt toen de Protestantse Unie onder militaire druk zichzelf ophief. Hoewel Frederik militair verslagen was, waren enkele van zijn protestantse bondgenoten dat nog niet.

Christian von Braunschweig en Ernst von Mansfeld zetten de oorlog voort in Nedersaksen. Onder deze twee aanvoerders werd het land van Nedersaksen leeggeplunderd. Deze strijd duurde tot ongeveer 1623 en kende één specifiek element; namelijk dat van geloofsoorlog.

De Dertigjarige Oorlog gold door dit element als laatste van de godsdienstoorlogen op het Europese land. Begin jaren dertig was het thema geloof vrijwel geheel uit de oorlog verdwenen en de oorlogvoerende partijen streefden alleen nog politieke doelen na. Tijdens de Dertigjarige oorlog is Jacob Böhme veel op reis, eerst voor zaken, maar later om gelijkgezinde vrienden te ontmoeten. Hij is getuige wanneer Frederik de Vijfde zijn intocht houdt in Praag. Hij merkt scherp op: *“Grote, oorlog. Oproer en opstand, ook doodsangst valt voor korte tijd samen met macht.”*

Aan de basis van alle werken van Jacob Böhme liggen drie principes en zeven eigenschappen. Deze principes en eigenschappen vormen de kosmologie van het al, voor zowel God, het geschapene, van schepselen en dingen. Jacob Böhme zag hierin een geordend geheel van wetmatigheden. Een van deze wetmatigheden bracht Sir Isaac Newton tot zijn derde natuurwet dat actie = -reactie. Er is in feite maar één Persoon in het universum, zegt Böhme, uit Wie alles is voortgekomen. Deze wereld met al haar natuurkundige eigenschappen komen voort uit dat Ene Hart, dat Ene Wezen, die ALLE dingen werkt naar de raad van Zijn wil. Daarom is God de Essentie van alle essenties. De hemelen zijn in een andere sfeer, maar de hemel is ook aanwezig in het hart van de wedergeboren persoon. Zo zag Jacob Böhme dat er een universele werking is die ten grondslag ligt aan God die zich uitstrekt naar al het geschapene. We zullen hier in de komende artikelen dieper op ingaan.

In 1623, een jaar voor zijn dood, ging Richter opnieuw in de aanval. De gemeenteraad verzocht

Jacob de stad te verlaten en hij vertrok naar Dresden waar hij meer erkenning vond. Gregor Richter stierf op 13 augustus 1624. Jacob was in juli al teruggekeerd naar Görlitz, maar stierf in hetzelfde jaar in de nacht van 16 op 17 november. In Görlitz zijn **zijn graf** en het Jacob Böhme museum te bezoeken.

“Want God heeft ons niet geschapen om zelf iemand te zijn, maar om te dienen als werktuig van zijn wonderen, waardoor Hij zijn wonderen zelf wil openbaren. De gelaten wil vertrouwt God en hoopt al het goede van hem, maar de tegenwil regeert zichzelf, want hij heeft zich van God losgebroken. Alles wat de eigen wil doet, is zonde tegen God. Want hij is uit de ordening, waarin God hem geschapen heeft, uitgegaan in ongehoorzaamheid en wil een eigen heer zijn. Wanneer de eigenwil afsterft naar het op zichzelf gericht zijn, dan is hij van de zonde vrij. Want dit juist is het geloof in de mens, dat hij afsterft naar het op zichzelf gericht zijn als een zelfzuchtige begeerte en dat hij zijn begeerte in al zijn beginnen en voornemen in Gods wil uitvoert en zich niet beroemt op eigen daden, maar zich in al zijn doen slechts als Gods knecht en dienaar beschouwt, bedenkende dat hij alles wat hij doet en van plan is, voor God doet” (Jacob Böhme, De Weg tot Christus).

Jacob Böhme en de tijd waarin hij leefde

Jacob Böhme moet beschouwd worden als de grootste gnosticus van alle tijden, maar niet in de zin van de gnostiek als de dwaalleer van de eerste eeuwen van het christelijke geloof. Het Griekse woord *gnosis* betekent 'kennis' en de gnosis van Böhme is de basiskennis die zich niet bezighoudt met begrippen, maar met symbolen, beschouwelijke kennis en niet beredeneerde kennis. Zijn voornaamste bron was de Bijbel, hoewel hij ook Paracelsus, Sebastian Franck, Eckhart von Hochheim (Meister Eckhardt) en Caspar Schwenckfeld las. Jacob Böhme was een belijdend Lutheraan maar kreeg juist uit die hoek de meeste weerstand. In essentie werd Jacob Böhme geleid door de Bijbel en de innerlijke openbaring van Gods Geest.

“Hierbij wil ik alle navolgers van de heilige en hooggeleerde kunsten, van de astrologie en de theologie uitnodigen. Ik wil hun de oorzaak tonen en het bewijs dezer dingen geven. En al heb ik niet gestudeerd als zij, daarover maak ik mij geen zorgen. Zij zullen nog zoveel te leren hebben, dat menigeen van hen nodig zal hebben, om dit te doorgronden en te verstaan. Ik heb hun wijze van doen niet nodig, noch hun scholing; ik heb niet van hen geleerd, maar heb een andere leermeester en deze is de natuur zelve. Uit haar en van haar heb ik filosofie, theologie en astrologie geleerd en niet van of door mensen” (Böhme, Aurora).

Zijn opmerking over 'astrologie' behoeft toelichting. Jacob Böhme had de overtuiging dat de zichtbare werkelijkheid zich gedraagt volgens de richtlijnen of grondbeginselen die door God erin zijn gelegd. Er is een essentie in dingen die een afdruk zijn van God, de Essentie van alle essenties. Dit betekent dat Jacob Böhme zijn grondbeginselen afzette naar de tijd waarin hij leefde en naar de stand van de wetenschap van die tijd. In die tijd was chemie meer alchemie, en was astronomie meer astrologie. Als mysticus was hij op zoek naar Christus in hem en naar de werkzaamheid van Christus in de schepping. Böhme was volstrekt geen alchemist of een astroloog die op de sterren vertrouwde in plaats van op God. Jacob Böhme gebruikte de terminologie van zijn tijd, zoals hij misschien in deze tijd een parallel zou hebben getrokken met de kwantummechanica. Die parallel zullen we in het slotartikel trekken. Jacob Böhme was een uitstekend kenner van de Bijbel en een wedergeboren persoon met een hart om Christus te volgen. Voor Böhme was de zichtbare wereld een afspiegeling van de onzichtbare wereld. Zo is ook de mens een microtheos en een microkosmos. De onzichtbare geestelijke wereld is de basis en van zichtbare materiële wereld. De zichtbare wereld is slechts een symbool van de innerlijke wereld.

“Het is de zichtbare wereld, een beeld en wezen van al 't gene dat de wereld is. De zichtbare wereld is een openbaring van de innerlijke Geestelijke Wereld, uit het Eeuwige Licht en uit de eeuwige duisternis, uit het geestelijk werken. Zij is een afspiegeling van de eeuwigheid, waarmee de eeuwigheid zich zichtbaar heeft gemaakt, omdat de eigen wil en de gelaten wil onderling werkzaam zijn, namelijk als boos en goed. Zulk een wezen is ook de uitwendige Mens, want God schiep de uitwendige Mens uit de uitwendige wereld, en blies hem de inwendige geestelijke wereld in, tot een ziel en verstandig leven. Daarom kan de ziel in het wezen van de uitwendige wereld het kwade en het goede aannemen en in overeenstemming daarmee handelen” (Jacob Böhme, De Weg tot Christus).

Jacob Böhme zag dat God steeds handelt volgens drie principes en zeven eigenschappen. Hij trok een analogie van deze zeven principes en de zeven stadia van het alchemistische proces: de *Calcinatie* (verbranden), de *Dissolutio* (oplossen), de *Seperatio* (scheiden), de *Conjunctie* (samenvoegen), de *Fermentatie* (gisten), de *Distillatio* (reiniging door verdamping) en de *Coagulatio* (zuiveren). Aan het einde van dit proces is de *quinta essentia* gevonden van een stof en dus de oorspronkelijke *Bron-Geest*. Op een gelijke wijze trok hij een parallel tussen de zeven principes en de planeten.

In de tijd van Böhme, na Luther en Calvijn, krijgt de Reformatie steeds meer intellectuele trekken. Er komt verzet door het Piëtisme of de Nadere Reformatie en is er openheid voor mystieke beleving. Jacob Böhme maakt hiervan deel uit en schrijft erover in zijn boek “*De Weg tot Christus*”:

“O! Diepe Liefde, in de aller zoetste naam Jezus, neem toch plaats in de begeerte van mijn ziel. Daarom heeft U Zich in de mensheid bewogen [dat Gij mens bent geworden] en heeft U Zich naar Uw grote zoetigheid geopenbaard, en ons tot U geroepen; wij, die naar U hongeren en dorsten. En Ge hebt ons beloofd dat Gij ons verkwikken zult. Ik open nu de lippen van mijn ziel naar U, en al ben ik dan onwaardig zulks van Uw Heiligheid te begeren, zo kom ik dan toch – door Uw bittere lijden en dood – tot U.”

In de kerkgeschiedenis hebben veel gelovigen de waarde van Böhmes werken gezien. Zo schrijft Andrew Murray in de inleiding van zijn boek *Wholly for God* over William Law die veel heeft betekend voor Andrew Murray:

“Een paar jaar na het verschijnen van dit boek [The Serious Call] vond er iets plaats dat een onverwachte invloed had op het leven van Law. Hij nam namelijk kennis van de werken van de Duitse mysticus, Jacob Böhme. In het begin begreep hij er niet veel van, maar gaf zich later helemaal over om zijn leer te bestuderen ... Böhme leerde Law dat God niet alleen ALLES is, maar ook Alles moet omvatten en Hij alles moet doen.”

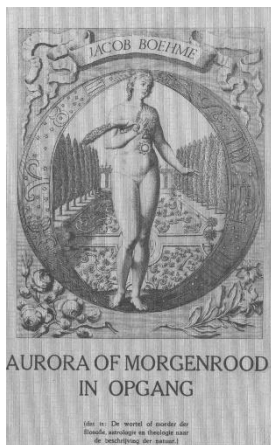
Aan de basis van alles wat Jacob Böhme leerde, liggen drie principes die zijn kosmologie vormen, *het wezen van alle dingen*. In deze reeks artikelen over Jacob Böhme zullen hier dan ook de nadruk op liggen. Omdat de werken van Jacob Böhme nogal een *esoterisch* karakter hebben, hebben in het algemeen de evangelische christenen die hem kenden, hem verworpen. Dit is onterecht want het Griekse woord ‘*esothen*’ dat is een goed Bijbels woord. Het woord betekent “van binnen, aan de binnenkant”. We vinden het woord bijvoorbeeld in Openbaring 5:1 waar een boek beschreven is ‘*van binnen*’ en van buiten. Het woord duidt op iets wat ons oppervlakkig gezien, zou ontgaan. Een historische gebeurtenis kan esoterisch zijn omdat er diepe geestelijke lessen in zijn verborgen. De esoterische werken van Böhme hebben nogal wat new-agers, theosofisten en spiritisten aangetrokken en Jacob Böhme voor hun beweging toegeëigend. Jacob Böhme was echter een Luthers christen die doorkneed was in de Bijbel en wist dat een geheimenis weliswaar op ingewijden betrekking had, maar dat het geheimenis van Christus aan ons is geopenbaard. Daarom hebben we geen boodschap aan de new-agers en andere bovengenoemde groepen en richten ons op wat de christen Jacob Böhme heeft te zeggen.

De werken van Jacob Böhme

De werken van Jacob Böhme, zijn niet gemakkelijk om te lezen en samen te vatten. Het is oorspronkelijk geschreven in een poëtisch Duits van de 17^e eeuw. We zien hem voortdurend worstelen met de taal om zich hierin uit te drukken en hij vindt dan ook veel nieuwe woorden uit die zijn gedachten moeten uitdrukken. Hij was geen filosoof die alles systematisch uitdrukt, maar een visionair die zijn visioen maar moeilijk in woorden kan uitdrukken.

Hoewel Jacob Böhme veel had te zeggen over de mens, engelen, demonen, is de kern van zijn boeken zijn kosmologie, zijn visioen over het wezen van alle dingen. Dit moet gezien worden tegen de achtergrond van de wereld waarin Jacob Böhme leefde. De reformatie verwierp de nadruk van de Rooms-Katholieke kerk op traditie en gezag van de kerk. De reformatie wilde niet weten van een kerkelijk intermediair tussen God en mens en wilde direct tot God gaan. Hiervoor het drie manieren, 1) de Bijbel, 2) de persoonlijke ervaringen van de gelovigen, en 3) Gods boek van de natuur. Jacob Böhme zag de eenheid van Gods wezen uitgedrukt in zowel de Bijbel als in de natuur. Er lag een essentie van God aan ten grondslag, een drietal principes en een zevental kenmerken. In zijn boeken zien we dan ook een ontwikkeling van nieuwe ideeën wanneer zijn wereld verandert en scherper wordt. We zullen toch proberen een algemeen beeld te schetsen van zijn kosmologie en wie zijn boeken grondig wil lezen, ontkomt niet aan het leren kennen van de diverse termen die hij heeft geïntroduceerd. Een paar voorbeelden.

- *Abyss of Ungrund, Het Allesniets*, het verlangen van God, dat zich nog niet heeft geopenbaard.
- *Goddelijke Eenheid*, de Godheid voordat Hij Zich heeft gemanifesteerd.
- *Ens*, Het bijzondere wezen of essentie van een ding.
- *Uitgedrukte woord*, alle zichtbare en onzichtbare schepselen.
- *Gods Fiat*, Gods spreken of scheppende kracht die voortkomt uit de vrije wil van Zijn Ungrund.

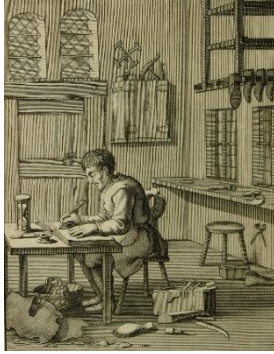

Jacob Böhme is hiermee te vergelijken met Ezechiël en Johannes die moeite hebben om hun visioenen te beschrijven. Zijn termen zijn dan ook meer symbolen. Het eerste boek van Böhme was **Aurora**. De subtitel van dat boek is “*De wortel of moeder van de filosofie, astrologie en theologie naar de beschrijving van de natuur.*” Het was de vrucht van de grote drang om zijn openbaring op papier te zetten. Hij schrijft over deze drang: “*Dewijl echter het Licht helder schijnt en de Heilige Geest opvaart met vurige drang, zo kan ik aan dit alles niet weerstaan; de wereld moge mijnentwege spotten. De Geest betuigt, dat het nog slechts een kleine wijl zal duren, voordat de bliksem of het Licht in deze wereld zal opgaan. De Geest is een verkondiger of boodschapper hiervan.*”

In zijn latere boeken kristalliseert zijn visie verder uit met heel zijn worsteling om Gods openbaring op papier te zetten. Deze worsteling zien we ook bij Paulus in Galaten 2:20 waar Paulus zegt dat Christus in mij leeft, nee ik leef, nee ik leef door het geloof van de Zoon van God. Paulus gaat heen en weer; verder kan taal niet gaan.

Boeken in het Duits

- Aurora (Die Morgenröte im Aufgang), 1612
- De tribus principiis (Beschreibung der Drey Göttliches Wesens), 1619
- De triplici vita hominis (Von dem Dreyfachen Leben des Menschen), 1620
- Psychologica vera (Vierzig Fragen von der Seelen), 1620
- De incarnatione verbi (Von der Menschwerdung Jesu Christi), 1620
- Sex puncta theosophica (Von sechs Theosophischen Puncten), 1620
- Sex puncta mystica (Kurtze Erklärung Sechs Mystischer Puncte), 1620
- Mysterium pansopicum (Gründlicher Bericht von dem Irdischen und Himmlischen Mysterio), 1620
- Informatorium novissimorum (Von den letzten Zeiten an P. Kaym), 1620
- Der Weg zu Christo, Christosophia, De Weg tot Christus 1621
- Libri apologetici (Schutz-Schriften wider Balthasar Tilken), 1621
- Antistifelius (Bedenken über Esaiä Stiefels Büchlein), 1621
- Ingleich Vom Irrtum der Secten Esaiä und Zechiel Meths, 1622
- De signatura rerum, (Von der Geburt und der Bezeichnung aller Wesen), 1622
- Mysterium Magnum (Erklärung über das erste Buch Mosis), 1623
- De testamentis Christi (Von Christi Testamenten), 1623
- Quaestiones theosophicae (Betrachtung Göttlicher Offenbarung), 1624
- Tabulae principiorum (Tafeln vln den Dreyen Pricipien Göttlicher Offenbarung), 1624
- Apologia contra Gregorium Richter (Schutz-Rede wider Richter), 1624
- Libellus apologeticus (Schriftliche Verantwortung an E.E. RATH zu Görlitz), 1624
- Clavis (Schlüssel, das ist Eine Erklärung der vornehmsten Puncten und Wörter, welche in diesen Schriften gebraucht werden), 1624
- Epistolae theosophicae (Theosophische Send-Briefe), 1618–1624

Boeken in het Nederlands

Boeken die momenteel in het Nederlands verkrijgbaar zijn:

- Over het Bovenzinnelijke Leven (een Samenspraak van een Leraar met zijn Leerling) (1998)
- Leven in de Eenvoud van Christus, een bloemlezing
- De Weg tot Christus (Internet, pdf)
- Aurora (Morgenrood in Opgang) (Internet, Word document)
- Clavis (of Sleutel) (Internet, pdf)
- Mysterium Magnum (Internet, pdf)

Uitspraken van Jacob Böhme

- De mens is het grootste geheim dat God gewrocht heeft. Hij draagt God in zich en de duivel. Tot wie hij zich wendt, diens metgezel wordt hij. Daarin ligt alleen de vrijheid. Van de moederschoot af tot in de ganse loop van zijn bestaan in deze wereld kan een mens niets nuttigers en nodigers doen dan dit, dat hij zichzelf goed leert kennen, wat hij is, waaruit en van wie, waartoe hij is geschapen en wat zijn taak is.
- Vuur scheidt en verenigt licht en duisternis.
- Zonder waarheid zou God geen God zijn.
- De kerk is te klein geworden voor de levende God!
- God is in de natuur en in ons, maar in ons kent Hij zichzelf.
- Er zijn op deze aarde veel geleerden, en weinig wijzen, maar er is op aarde niets zo zeldzaam als een man Gods. (zegt een ander persoon uit het boek doelend op Böhme).
- De Schrift is door mensen geschreven. De levende waarheid staat hoger dan het geschreven woord en de levende mens is de uiteindelijke rechter over de Schrift.
- Het Gods geloof is door dogma's vastgeroest en bijna verstikt.

- Een teken van de wedergeboorte is dat een mens zichzelf wordt.
- Want hoe zou er vreugde kunnen zijn, wanneer er geen weten was van pijn of droefheid?
- De mens is het hoogste in de natuur, en de natuur is niets anders dan de opengevouwde mens. Die ganse natuur ligt in de mens besloten.
- De reformatie moet in de mens aanvangen. Er zal een tijd komen waarin de stenen bouwsels der kerken overbodig zijn, omdat in de mens zelf de geest zal zijn opgegaan.
- Wat is tijd? De mens die staat in het licht Gods, kent geen tijd. Hij leeft, en dan is tijd voor hem als eeuwigheid en eeuwigheid als tijd.
- Wie zich aan de waarheid heeft gegeven, wordt niet meer in het onwezenlijke gelaten.
- Weten zonder doen, is als een vuur dat smeult en van vocht niet branden kan.
- Liefde maakt ongelijke dingen gelijk.
- Wie het leven ontkent, ontkent God.
- Er waren zoveel mensen door de gemeenschap verbonden zonder de heilige wet der liefde, dat de wereld er gemeen en laf van werd, als water dat van de levende bron is afgezonderd. De heiliging van het huwelijk door de liefde betekent tevens de vernieuwing van het mensengeslacht uit de bron des levens. Elke smart voor de levende mens is slechts het opstijgen naar een nieuwe bestaanstrap.
- Nooit heb ik begrepen hoe men om God, om Zijn wezen en Zijn wil kan twisten en disputeren. Maar ik zie dat het daarom zo moet zijn, omdat het menselijke verstand zich van zijn oorsprong heeft losgescheurd. Dat draait nu in pure eigenwilligheid, eigendunk en eigenvorming steeds maar om zichzelf rond. Het ziet een andere grond voor de goddelijke oergrond aan, waarin nooit de ware kennis zal kunnen zijn.
- Geen ding wordt zichzelf openbaar zonder tegenwaarde.
- Het ware geloof is een macht Gods, één geest met God, het werkt in God en met God. Het is vrij en aan geen artikel gebonden, dan aan de ware liefde. Daaruit put het kracht en levenssterkte, en aan menselijk wanen is niets gelegen.
- Wij moeten nergens heen lopen om God te zoeken. Wanneer wij onszelf slechts zoeken en vinden, dan vinden wij God in ons.
- De kerk is een stilstaande poel geworden, waarin geen levend water meer stroomt. Wie eruit drinkt, drinkt zich de dood van zijn ziel of de tering van zijn geest. Slechts weinigen kunnen die dronk te boven komen.
- De natuurwetten zijn een goddelijke ordening; wie daaruit leeft behoeft geen andere wetten, want hij vervult Gods wil.

Studievragen

1. Wat weet je van Jacob Böhme's jonge jeugd?
2. Hoe omschreef hij zijn wedergeboorte?
3. Wat was de basis van Jacob Böhme's kosmologie?
4. Wat was de godsdienstige situatie van Böhme's tijd?
5. Wat was de wetenschappelijke omgeving waarin Jacob Böhme leefde?
6. Wie was zijn grootste menselijke tegenstander?
7. Welk uitspraak van Jacob Böhme spreekt je het meest aan?